

*Знавець народного
життя*

Департамент культури і туризму
Полтавської обласної державної
адміністрації
Полтавська обласна бібліотека
для юнацтва ім. Олеся Гончара

Серія „Бібліотечка рефератів”

Знавець народного життя

*Інформаційно-бібліографічні матеріали
до 240-річчя від дня народження Г. Ф. Квітки-Основ'яненка*

Полтава – 2018

Укладач: Ірина Миколаївна Булава

Знавець народного життя : інформаційно-бібліографічні матеріали до 240-річчя від дня народження Г. Ф. Квітки-Основ'яненка / укладач І. М. Булава ; Полтавська обласна бібліотека для юнацтва імені Олесея Гончара. – Полтава, 2018. – 28 с. – („Бібліотечка рефератів”).

У виданні із серії „Бібліотечка рефератів” розглядається життєвий та творчий шлях видатного українського прозаїка і драматурга Григорія Федоровича Квітки-Основ'яненка. Інформаційне видання присвячене ювілею письменника.

Запропонований посібник адресується учням, молоді, фахівцям, що працюють з юнацтвом та широкому колу шанувальників української літератури.

Матеріал не є вичерпним, поданий із публікацій журналів та газет, посібників, довідників, монографій та книг письменника, які є у фондах Полтавської обласної бібліотеки для юнацтва ім. Олесея Гончара.

Зміст

Передмова.....	4
Барвистість Квітчиного життя.....	5
Творчий шлях письменника.....	13
У вдячній пам'яті народу.....	24
Використана література.....	25
✓ Твори Григорія Квітки-Основ'яненка.....	25
✓ Матеріали про життя і творчість.....	25
✓ Електронні ресурси.....	27

Передмова

Багата і славна Україна іменами письменників і поетів, кращі з яких були совістю і сумлінням народу, виразниками його прагнень і сподівань. Вони оспівували в своїх творах поетичну душу свого народу, його високі моральні якості, відстоювали права українського народу на власну літературу. Серед творців української літератури почесне місце належить Григорію Федоровичу Квітці, широко відомому під літературним ім'ям Основ'яненко. Він – перший український прозаїк, талановитий драматург, творчість якого мала значний вплив на розвиток української літератури та українського театрального мистецтва. Прозаїк-новатор Григорій Квітка-Основ'яненко перший у світовому письменстві своїми сентиментально-реалістичними творами заявив про народ, до якого був щиро прихильний, і серед нього знаходив, за його ж словами, героїнь у квітках і запасах. Головним творчим принципом Квітка-Основ'яненко вважав „писання з натури”, про те, що було йому знайоме і близьке, а знав він найкраще і любив свою рідну Харківщину, її природу, звичаї її мешканців, які стали героями його творів. Письменник усвідомлював, що виповісти думки й почування своїх земляків, із якими він щоденно спілкувався, яких любив і для яких волів писати, можна якнайповніше і найприродніше їхньою – українською – мовою.

Беручи свої сюжети „виключно з життя народного”, скаже згодом Іван Франко, Квітка-Основ'яненко на ціле десятиліття випередив відповідні твори письменників-„натуралістів”: Жорж Санд, Івана Тургенєва, Федора Достоєвського та інших. Нова українська література багатьма своїми рисами завдячує саме Квітці-Основ'яненкові. Недаремно ж Юрій Федькович назвав його ясним місяцем на небосхилі українського слова, а Михайло Драгоманов зарахував Квітку-Основ'яненка до трійки найбільших класиків ХІХ століття.

Найкращі твори Квітки-Основ'яненка одними з перших представляли українську літературу європейським читачам. Вони неодноразово перекладалися французькою, німецькою, польською та іншими мовами. За його творами знято фільми: „Сватання на Гончарівці”, „Шельменко-денщик”, а за мотивами повісті „Конотопська відьма” – кінокартину „Відьма”. З його п'єсами, які відразу завоювали любов і симпатії глядачів, український театр не розлучається й донині.

Інформаційно-бібліографічні матеріали до 240-річчя від дня народження Г. Ф. Квітки-Основ'яненка „Знавець народного життя” пропонують до вашої уваги три розділи: „Барвистість Квітчиного життя”, „Творчий шлях письменника”, „У вдячній пам'яті народу”.

Звернення до життя народу, увага до внутрішнього світу й високих якостей простого люду, намагання осягнути його душу, виняткове знання народної творчості, побуту й мови, вдале використання етнографічних матеріалів, тверда впевненість у славному майбутньому рідного слова визначили місце Григорія Квітки-Основ'яненка в історії красеного письменства.

Барвистість Квітчиного життя

Незрячий і хворобливий у дитинстві, він замолоду раз у раз міняв мундир військовика на перо канцеляриста, а перо канцеляриста на мундир військовика; ... чернець, відлюдник за найкращих... років життя; діяльний член Товариства добродійності й директор мандрівної акторської трупи; засновник інституту для панянок і видавець першого українського часопису; директор танцювального клубу й автор дотепних гумористичних листів..., зрештою, музикант і предводитель дворянства – яке розмаїття та яка несхожість пережитого!

Григорій Данилевський

У приміській слободі Основа під Харковом (звідси і літературний псевдонім – Основ'яненко) у родині нащадка старовинного козацько-старшинського роду поміщика Федора Івановича Квітки та його дружини Марії Васиївни 18 (29) листопада 1778 року народився син Григорій. Він був другою дитиною в сім'ї, мав старшого брата Андрія. Пізніше народилися сестри Марія, Лизавета, Парасковія.

Батько Квітки-Основ'яненка, Федір Іванович, народився десь у 1744-му або 1745 р. У 1756 р., ще дитиною, завдяки дідовим та батьковим заслугам, а також клопотам рідні, він розпочав службу в Харківському козацькому полку в чині підпрапорного. Потім Федір Іванович стане суддею Харківського полку, а після скасування слобідських полків маніфестом Катерини II від 28 липня 1765 р. перейде на цивільну службу. У 1783–1798 рр. Федора Івановича обирали харківським повітовим предводителем дворянства. Крім того, він числився старшиною Чорноморського козацького війська, а також армійським полковим квартирмейстером. За свою ревну службу був нагороджений орденом святого Володимира 4-го ступеня. Федір Іванович мав неабиякі статки – тільки в основ'янському маєтку було близько шести сотень підданих, а його будинок, як свідчив протоієрей Микола Лащенко, „був цілком панський: великий, красивий, розкішний”. Узагалі, батько Квітки-Основ'яненка був від природи обдарованою, освіченою передовою за своїми поглядами та переконаннями людиною. Він також був дуже привітним і товариським. До кола його приятелів належали такі непересічні люди, як філософ Григорій Сковорода й військовий суддя (згодом – кошовий) Чорноморського козацького війська Антон Головатий, які не раз бували у основ'янському маєтку, де їх завжди радо зустрічали.

Мати майбутнього письменника Марія Васиївна (1746–1828) так само походила з давнього й заможного роду слобідської шляхти – Шидловських. Очевидно, вона була донькою поручика Василя Шидловського, згаданого 1767 р. в реєстрі дворян Ізюмської провінції. Це була жінка добре освічена, а крім того, вольова, горда і самолюбива. Квітка-Основ'яненко в нарисі „Головатий” згадував, що в молодості вона не цуралася навіть суто чоловічих розваг: чудово їздила верхи, а ще „мала власну маленьку гвинтівку, вправно стріляла з неї і не раз влучала в

птахів на льоту більш вдало, ніж мій батько та її брати – великі мисливці й вправні стрілки”. Про цю її незвичну як для жінки пристрасть знали всі. А з другого боку, Марія Василівна була дуже набожна. Уже на схилі літ, 28 лютого 1814 р., вона подала єпископу Слобідсько-Українському та Харківському Аполлосу Терешкевичу прохання, щоб їй дозволили влаштувати в її будинку церкву в ім’я Покрови Пресвятої Богородиці. 8 серпня 1814 р. Священний Синод дав відповідний дозвіл, а вже 27 вересня протоієрей Андрій Прокопович освятив розкішну домашню церкву, яка існувала до 1844 року.

З раннього віку Квітка-Основ’яненко мав дуже слабе здоров’я. Особливо діймала його золотуха. Ця хвороба зрештою призвела, до того, що хлоп’я утратило зір. Причиною сліпоти став ячмінець, з яким необережно повелася годувальниця малюка. Допомога медиків, знахарів дала одну користь: залишила цілими очі, але не зцілило сліпоту. Зір повернувся до хлопця тільки десь у 1784 р. під час відвідування Озерянського храму, який до цього часу стоїть на Холодній горі. Малий Григорій побачив світло, яке йшло від чудотворної ікони Озерянської Божої Матері. Ця історія справила на нього незабутнє враження і до кінця своїх днів він залишався набожним чоловіком. Але йому з очима не дуже щастило: згодом він під час запускання феєрверку сильно обпік собі обличчя і втратив ліве око.

Виростав Григорій в атмосфері глибокої шани до рідної мови, історії, фольклору, мистецтва, що панувала в сім’ї Квіток. Як стверджував Пантелеймон Куліш, родина Квіток жила „просто, по-старосвітськи, по-козачи”, тож Гриць змалечку „чув у отецькій господі і всюди по околиці щире українську мову... Звичаї ж у панів були, в щоденній житні їх, ті ж самі, що й у посполитих; і родини, і хрестини, і весілля, і похорони одбувалися так само в панському домі, як і в простацькому, хіба з більшою пихою та достатком”. Не дивно, що Квітка-Основ’яненко чудово знав і українську мову, і старі українські звичаї та обряди, а також народні пісні, думи, перекази, приказки, прислів’я тощо.

Спочатку Григорій навчався вдома. Слід сказати, що в основ’янському маєтку Квіток була гарна бібліотека, де зберігалися документи з історії України доби Хмельниччини. Хлопець читав все, що потрапляло йому на очі. Григорій мав феноменальну пам’ять і дуже любив історію. А ще була музика. Хлопець чудово грав на фортепіано й флейті. А краса народної пісні, захоплення майстерною грою кобзарів надихали на написання власних музичних творів. Згодом він виявив неабиякі композиторські здібності, створивши багато пісень, романсів, маршів. За якийсь час хлопець продовжив своє навчання в Курязькій монастирській школі, де ним опікувався сам архімандрит Наркис.

Коли хлопцеві виповнилося п’ятнадцять років, батьки записали його на військову службу. Відтак з 11 грудня 1793 р. Григорій числиться вахмістром лейб-гвардійського кінного полку. Всього через три тижні 1 січня 1794 р. він стає капітаном. Потім „за слабкістю здоров’я” переходить на цивільну службу при департаменті герольдії. 13 жовтня 1796 р. Григорій Квітка знов повертається до війська, ставши ротмістром Сіверського карабінерського полку, після цього указом імператора Павла I від 5 січня 1797 р. був переведений до Харківського кірасирського полку, а 27 січня цього ж таки року назавжди залишає військову службу. Зрештою, усі ці перипетії були чистою формальністю – насправді юнак у війську не служив, а очевидно, лише з’являвся в полк в окремих випадках – на збір.

На ту пору йому вже виповнилося дев'ятнадцять років. І ось тоді він вперше висловив намір відійти від мирської суєти й прийняти чернечий постриг. Мабуть, до такого кроку Квітку-Основ'яненка спонукали і сімейні традиції, і релігійне виховання, і його власна набожність. Певну роль відіграла тут і моральна наука Григорія Сковороди, з яким юнак не раз бачився в батьківському домі. Утім батьки були проти, мотивуючи свою незгоду на постриг сина тим, що він іще надто юний для того, щоб приймати таке відповідальне рішення. Григорій залишився жити у батьківському маєтку. Але 4 травня 1804 р. він подає Єпископу Слобідсько-Українському й Харківському Сулімі прохання, в якому сказано: „...прошу згідно з моїм бажанням призначити мене в Старо-Харківський Преображенський братський монастир на послух у надії отримати чернечий чин...”. 24 червня 1804 р. преосвященний Христофор задовольнив прохання Квітки. Через кілька днів, 29 червня, згідно з консисторським наказом № 1254, він стає послушником Старо-Харківського Преображенського монастиря. Але його послушництво видається досить-таки „вільним”: в келії стояло фортепіано, лунала флейта, сам кандидат у ченці досить часто бував удома, навіть грав у домашніх виставах, брав участь у всіляких громадських заходах. Наприклад, 17 січня 1805 р. він був присутній на пишній церемонії відкриття Харківського імператорського університету. Та все-таки Квітці-Основ'яненкові не судилося стати ченцем. Уже 26 квітня 1805 р. він подає преосвященному Христофору нове прохання, в якому сповіщає: „...зважаючи на виниклі обставини й відчуваючи слабкість мого здоров'я я змушений облишити” намір стати ченцем. Григорій самовільно залишає святу обитель. А 16 травня указом № 938 він був звільнений з монастиря. Судячи з усього, на цю пору Квітка з головою поринув у якісь інші справи. Принаймні він навіть не поцікавився офіційним документом щодо свого звільнення. І аж 3 грудня губернське правління сповістило консисторію, що Квітку зобов'язали навідатися до консисторії й забрати документ. Так закінчилась історія Квітчиного послушництва.

Повернувшись додому, Григорій Федорович розпочинає енергійну громадсько-культурну діяльність. Він сприймає світ у всіх його барвах, начебто якусь яскраву театральну виставу, де варто спробувати себе в різноманітних амплуа. Зокрема, 27 грудня 1806 р., дворянство Харківського повіту обрало його провіантським комісаром у „міліції”. Так називалося народне ополчення, скликане в ході підготовки до війни з наполеонівською Францією. Коли після успішної діяльності в міліції, він несподівано на дворянських виборах дістав нове призначення – секретар дворянства, – то поспішив позбутися посади.

На початку 1812 року Григорій Федорович стає директором Харківського театру. Через кілька місяців почнеться війна з Наполеоном і театр на якийсь час припинить своє існування. Після відновлення роботи театру Квітка знов обіймає посаду його директора, але ненадовго. Однак, театр ніколи не переставав його цікавити. Пізніше йому не раз доводилося брати активну участь у керівництві як організаційною, так і творчою стороною театральної справи. Він був тісно пов'язаний з трупю Штейна, систематично відвідував нові вистави, брав участь у їхньому обговоренні, активно впливав на розвиток театру. У примадонну театру, красуню і світську левицю Тетяну Гнатівну Пряженківську, яка не тільки блискуче виконувала драматичні ролі, але також чудово співала і танцювала, Квітка був палко закоханий, і тільки неприхильне ставлення матері до його пасії стало на шляху

одруження із цією талановитою акторкою. У цей період зароджується дружба Григорія Федоровича з Михайлом Семеновичем Щепкіним. Квітка першим зауважив його виняткове комедійне обдарування та підказав Штейну надати актору ролі, виконання яких принесло Щепкіну та всій трупі заслужену славу. Не перериваються зв'язки Квітки зі Щепкіним та іншими артистами і в період, коли харківська трупа переїхала до Полтави, де працювала з 1818 по 1821 рік. Починаючи з 1819 року, двічі на рік (під час ярмарків) театр гастролював у Харкові, даючи в середньому 15 вистав. Визнаючи авторитет Григорія Федоровича та плідотворність його діяльності на ниві театру, генерал-губернатор Малоросії Микола Григорович Репнін завжди доручав йому керівництво трупою на час її гастролей у Харкові. За визнанням Щепкіна, Квітка сприяв першій постановці „Наталки Полтавки” Котляревського (1819 рік) у полтавському театрі, домігшись в обхід цензури, особистого дозволу Репніна.

Починаючи з 1812 р., увагу Г. Ф. Квітки-Основ'яненка, крім театру, привертає й чимало інших справ. З його допомогою в університетській друкарні була видана книга його дядька Іллі Івановича Квітки „Записки о слободских полках с начала поселения до 1766 года”, заснована на родинному літописі Квіток. У цей час він виступає ініціатором створення „Товариства добродіяння”, головою якого був обраний його брат, Андрій Федорович, а керуючим справами став Григорій Федорович. Товариство займалося перш за все жіночою освітою. На зібрані „Товариством добродіяння” кошти (значну суму пожертвував сам Григорій Федорович) він засновує і відкриває у вересні 1812 року Інститут шляхетних дівчат. Це був перший на Слобожанщині вищий жіночий навчальний заклад з офіційною датою реєстрації 27 липня 1812 року (заклад існував до 1917 року).

Якийсь час Квітка керував справами цього закладу, де навчалось і виховувалося два десятки доньок найменш забезпечених дворян Харківської губернії (по дві від кожного повіту). Дівчата вивчали тут різні науки (зокрема, історію, фізику, геометрію), мистецтво (найперше музику), вчилися шити, готувати тощо. Це давало їм змогу заробляти на життя, або вдало вийти заміж. Щоправда, попри всі зусилля Григорія Федоровича та його сподвижників, у 1816 р. інститут опинився у такій фінансовій скруті, що йому загрожувало закриття. І тоді саме Квітка-Основ'яненко домігся, щоб уже наступного року інститут був прийнятий під опіку імператриці Марії Федорівни і зарахований до розряду казенних навчальних закладів. У січні 1818 р. Григорія Федоровича було обрано членом інститутської ради. Це давало йому неабияку втіху, та водночас множило клопоти. На цій посаді він працював до травня 1821 р.

Крім свого улюбленого інституту, Квітка-Основ'яненко, починаючи з 1816 року, активно займається журналістикою. Слід сказати, що в 1816 р. на всю величезну Російську імперію було тільки сім провінційних часописів і два з них – „Украинский вестник” та „Харьковский Демокрит” – виходили в Харкові. Ініціатором заснування „Украинского вестника” був професор російської словесності Іван Євсейович Срезневський – відомий оратор, поет, перекладач. А редакторами-видавцями стали: Григорій Квітка-Основ'яненко, Євграф Філомафітський, Розумник Гонорський.

Власне кажучи, Квітка був не лише одним з редакторів-видавців щомісячника, але й вів його місцевий відділ – „Харьковские записки”, де подавалися матеріали з

української старовини, які „могли б якщо й не назавжди, то принаймні на тривалий час залишитися невідомими”.

Саме в „Украинском вестнике” Квітка-Основ'яненко розпочав свою літературну кар'єру. Крім того він співпрацював з першим в Україні сатирично-гумористичним журналом „Харьковський Демокрит”, на сторінках якого оприлюднив свої вірші.

У грудні 1816 року Григорія Федоровича було обрано повітовим предводителем дворянства на триріччя, з 1817-го по 1820 р. У травні 1817 р. він стає членом „Товариства наук” при Харківському університеті, продовжує займатися справами Інституту шляхетних дівчат, але ще на початку року складає із себе обов'язки редактора журналу „Украинский вестник”. Він бере участь у літературних вечорах, які на той час входили в моду. На них Квітка з успіхом грав на флейті, виконував на фортепіано власні музичні твори. Також він відвідував перший у місті танцювальний клуб, де згодом став одним із його членів-розпорядників і, нарешті, – директором.

У цей час в життя Григорія Федоровича ввійшла класна дама Харківського інституту шляхетних дівчат Анна Григорівна Вульф, яка змусила його повірити у справжнє кохання.

Ця жінка була значно молодша за Квітку. Освіту й виховання вона здобула в Санкт-Петербурзі, у знаменитому Інституті святої Катерини. У 1818 році з волі імператриці Марії Федорівни юна інститутка отримала призначення на посаду класної дами Харківського інституту шляхетних дівчат. Вона була в розпачі. Та справу було вирішено, і Анна Григорівна вирушила до Харкова. Невдовзі після приїзду на місце роботи дівчина зустріне сорокарічного Григорія Федоровича Квітку.

Це була посмішка долі, бо вони покохали одне одного з першого ж погляду. Почався справжній — бурхливий і пристрасний — роман. І попри те, що рідня Григорія Федоровича була не в захваті від його обраниці, він вирішив одружитися з Анною Григорівною. 11 вересня 1820 року Квітка просить в імператриці Марії Федорівни відповідного дозволу, а вже 27 вересня дозвіл було отримано. Наступного року Григорій Федорович й Анна Григорівна одружилися. Кращого вибору ані він, ані вона зробити не могли.

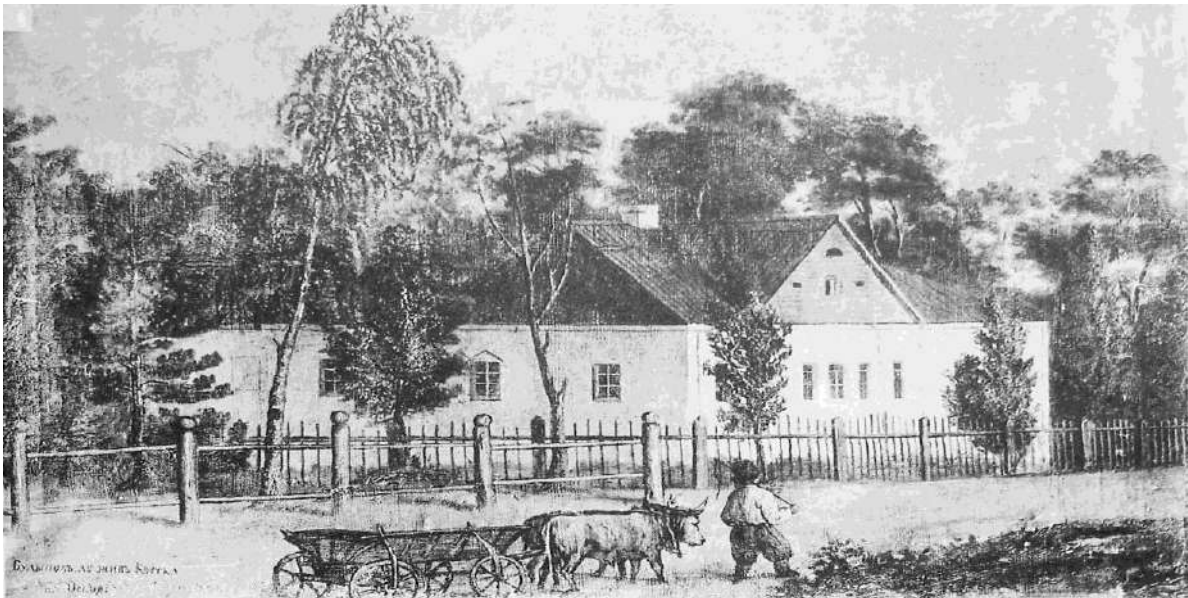
З того часу Анна Григорівна стала справжнім янголом-охоронцем Квітки. Їй першій письменник читав свої твори й дуже уважно дослухався до її порад (у листах Квітка з любов'ю називає дружину хатнім „цензором”). Саме їй він присвятив і свою найславетнішу повість „Маруся”.

Як згадував племінник Квітки Валер'ян, Анна Григорівна була „розумна, освічена, але некрасива, вихована згідно з правилами суворої моральності, цілковита пуританка, характеру твердого й замкнутого”. Вона пильно стежила за новинками літератури, читаючи журнали „Северная пчела”, „Библиотека для чтения”, „Сын отечества”, „Отечественные записки”. Її цікавила французька література, не була їй чужою навіть європейська політика.

Не будши українкою з роду, вона, як писав Микола Костомаров у своїй „Автобіографії”, ставилася до всього українського з великою любов’ю. Недаром Євген Гребінка в листі до Квітки від 13 січня 1839 року прямо називав її „патріоткою”: „Кланяйтесь вашій дружині-патріотці...” Після того як у 1828 році не стало Квітчиної матері, Анна Григорівна залишилась чи не однією-єдиною близькою йому людиною. І Квітка ніжно любив її до останнього подиху.

1 лютого 1841 року Квітка писав Петру Плетньову: „Я та Анна Григорівна — одна людина, що однаково відчуває, однаково мислить, однаково діє, тому те, що буду казати про себе, рівною мірою стосується також її...”

З Квіткою вона була по-справжньому щаслива. 1 лютого 1839 р. Анна Григорівна писала Плетньову: „Ви справедливо кажете, що я щаслива, адже яке добро у світі може зрівнятися з тим безцінним скарбом, який я маю в моєму чоловікові-другові!” Вона не шукала щастя в земних скарбах, та Квітка й не міг їх дати. І в перші роки після одруження, і згодом їм не вистачало коштів, адже після смерті батька Григорій Федорович зрікся на користь брата своєї частини спадщини взамін на незначні проценти з належного йому капіталу та невеликий будинок, який стояв окремо від панських палат в селі Основа.

Будинок, в якому проживав Г. Ф. Квітка-Основ'яненко (с. Основа)

Саме під впливом Анни Григорівни Квітка-Основ'яненко дуже пізно, майже в самісінький полудень віку, і став письменником. У листі до Плетньова від 26 квітня 1839 року він зізнавався, що став писати під впливом „посланої мені Богом Анни Григорівни”. Те саме стверджував і найкращий Квітчин біограф Григорій Данилевський: „Колишня замріяна, лагідна, ніжна інститутка першою збудила в ньому бажання стати цілком літературною особистістю”. Вона була чулим, добрим другом для Квітки, разом з ним обговорювала задуми творів, була їх першим критиком, листувалася з видавцями, впорядковувала всі його справи. Вразливий до критики, він іноді розгублювався, втрачав віру у свою працю, крім того і цензура часто не пропускала його творів і повертала їх авторові на переробку. Та щоразу дружина допомагала зібратися із силами і взятися за перо.

Бог не дав їм дітей, тож жили одне для одного. Звичайний день подружжя Квіток проходив так. Зранку вони прокидалися, снідали. Після цього Григорій Федорович їхав на службу, а Анна Григорівна, провівши чоловіка, вишукано

одягалась і самотою чекала його повернення до обіду. Потім вони вдвох обідали, і після цього Квітка йшов до свого кабінету. Ось тоді й наставали найкращі години його життя — він писав. Писав швидко, натхненно, ніколи не роблячи чернеток, а одразу начисто. У кабінеті Квітки скрізь були розставлені чорнильниці, щоб він міг писати там, де в цю хвилину примоститься...

А вечір вони завжди проводили вдвох. Григорій Федорович читав Анні Григорівні те, що написав за день, вони обговорювали прочитане, публікації в журналах... Письменник у всьому радився з дружиною і, за словами Валер'яна Квітки, часом „сліпо довіряв її думкам, а коли в його творах ішлося про вищий світ, французьку мову, освіченість, то слухняно виконував її настанови”. Так проходив день за днем...

Розпочату 1817 року дворянську службу Квітка продовжував і далі: у вересні 1819 р. його обирають предводителем дворянства Харківського повіту на друге триріччя (1820–1823), в 1822р. – на третє (1823–1825), а в 1825 р. – і на четверте (1826–1829). Сучасники засвідчили, що він відзначався чесним і сумлінним ставленням до своїх обов'язків, сміливо ставав на захист скривджених. Завдяки зусиллям Григорія Федоровича у липні 1823 р. видано імператорський указ, який дозволяв відкриття в Харкові кадетського корпусу. Корпус ще до відкриття було переведено в Полтаву, а його приміщення передано Інституту шляхетних дівчат. Енергійна громадська й службова діяльність Квітки була відзначена кількома нагородами: орденом св. Анни другого ступеня (1825) та орденом св. Володимира четвертого ступеня (1826). Тоді ж йому було надано чин колезького асесора. Квітку неодноразово залучали до виконання відповідальних доручень. Так „Формулярний список” засвідчує, що 1827 р. сенатор Брозін відрядив Квітку в Куп'янський повіт для розслідування зловживань місцевого начальства. Замість віце-губернатора його посилали в Ахтирку для прийому рекрутів під час чергового набору. Це було належно оцінено сенатором-ревізором. Коли Андрія Федоровича Квітку було призначено губернатором Західного краю, за розпорядженням Брозіна на Григорія Федоровича з 4 грудня 1827 р. по 18 квітня 1828 р. було покладено обов'язки предводителя дворянства Харківської губернії.

18 травня 1828 року Квітка-Основ'яненко достроково складає обов'язки повітового предводителя дворянства і тривалий час ніде не служить. Тільки в жовтні 1831 р. його було обрано суддею Харківського совісного суду на триріччя з 1832 по 1835 рік. Совісні, чи мирові, суди розглядали переважно цивільні справи, спираючись не лише на відповідні законодавчі норми, але й на приписи моралі та природне почуття справедливості.

У 1830 році в Харкові одержали із столиці циркуляр „О заведении в губерниях публичных библиотек для чтения”. Був створений комітет попечителів, до якого входили губернатор М. Каховський, А. Квітка, професор М. Байков, міський голова А. Мотузков і Григорій Квітка. Андрій Федорович Квітка надіслав 470 листів до дворян, купців, громадських та державних діячів губернії з проханням жертвувати для бібліотеки книги, рукописи та кошти. На осінь 1833 року зібрали 400 книг і майже 9 тисяч карбованців. Чимало томів і цінних рукописів подарував В. Каразін.

Харківську губернську публічну бібліотеку відкрили 6 грудня 1833 року в будівлі Дворянського зібрання, що знаходилася в центрі міста на Миколаївській площі. Її директором став Григорій Квітка.

У жовтні 1834 року Григорія Федоровича вдруге обрано совісним суддею вже на шестирічний термін (1835–1840), хоча частина харківського дворянства була проти, як згадував він сам: „галасували, сперечалися, явно ставали на заваді...” У грудні 1834 р. його обрано членом-кореспондентом статистичного відділу ради міністерства внутрішніх справ, а при відвіданні Харкова Миколою І Квіткою був представлений царю. 7 лютого 1836 р. за старанну службу нагороджений діамантовим перснем. 10 грудня 1837 р. одержав чин надвірного радника.

Коли Квіткою 25 вересня 1840р. було обрано головою Харківської палати карного суду на шестиріччя (1841–1847), височайше затвердження в цій посаді підозріло затягнулося аж до 22 травня 1842 р., а приступив він до виконання обов'язків тільки 18 червня 1842 року. Тривала невизначеність з затвердженням не тільки посилювала нервування, а й призводила до зайвих матеріальних витрат. Все це, разом з похилим віком, тяжко позначилося на здоров'ї Григорія Федоровича. Особливо тяжко він хворів узимку 1842 р.

Останні місяці життя Григорія Федоровича були затьмарені конфліктом із братом: у зв'язку з останнім одруженням Андрія Федоровича він втратив навіть той невеликий „пенсіон”, який йому виплачували за частину спадщини, від якої він відмовився на користь брата. Квіткою писав: „якби я не мав посади, то їй-бо не знав би, як і за що жити”.

Наприкінці липня 1843 р. Григорій Федорович тяжко захворів. Хвороба мучила його одинадцять днів... Він помер 8 (20) серпня 1843 р., о п'ятій годині пополудні, в Харкові, на руках своєї коханої дружини. В „Приложениях” до 33-го числа „Харьковских губернских ведомостей” було сказано, що смерть Квіткою-Основ'яненка – це „втрата, яку глибоко відчує кожен, хто знав покійника, його щирі любов до вітчизни, його зразкову ревність у службі, його правдивий, благородний характер та спосіб думання, його заслуги перед краєм!” Провести письменника в останню путь зібралася сила-силенна люду. Уся довга й широка Катеринославська вулиця (нині Полтавський шлях) – від Благовіщенського собору до Холодногірського кладовища – була вщерть заповнена народом. Сюди зійшлися люди різних станів не тільки з усіх куточків міста, але навіть селяни з прилеглих до Харкова сіл. Було присутнє все найвище місцеве начальство на чолі з генерал-губернатором князем Миколою Андрійовичем Долгоруковим та цивільним губернатором Сергієм Миколайовичем Мухановим. Погребальну службу правив преосвященний Інокентій Борисов. Люди прощалися не лише з надвірним радником та кавалером Григорієм Федоровичем Квіткою, але також зі славетним письменником Грицьком Основ'яненком. На очах багатьох бриніли сльози...

Творчий шлях письменника

Видатний прозаїк і драматург широко відкрив двері у велику літературу. Ним були закладені основи нової української прози, введені жанри повісті, оповідання, соціально-побутові комедії. Письменник розробив і утвердив в українській літературі принципи просвітительського реалізму, який у 30-х роках ХІХ ст. став на Україні провідним творчим методом і літературним напрямом. Проза і драматургія письменника мала велике значення для утвердження статусу української літератури серед інших літератур.

О. Гончар

Він дає нам в більшій частині своїх прозаїчних оповідань такі чисті, не попсовані типи з народу, такі глибоко симпатичні характери українського жіноцтва, які не втратили ще й досі... поваги до себе, загальнолюдської шани й пошани.

О. Потебня

Початок літературної діяльності Квітки припадає на 1816 рік, коли на сторінках харківських часописів „Харьковский Демокрит”, „Украинский вестник” з’явилися його фейлетони, статті, акровірші. Серед них виділяється цикл сатиричних фейлетонів „Письма к издателю” („Украинский вестник” 1816–1817), написані від імені поміщика Фалалея Повинухіна до редакції журналу. Вони перегукуються з відомими у ХVІІІ ст. „Письмами к Фалалею”, надрукованими Миколою Новиковим, після яких ім’я Фалалей сприймалося як символ неучтва, некультурності панів. Отож, образ недолугого провінційного поміщика дозволяє Квітці сатирично змалювати чимало явищ дворянського життя, починаючи від химерних сімейних стосунків (безвольний чоловік під каблуком жінки-деспота) та сліпого захоплення всім іноземним у справі виховання молоді (образ „французика з Бордо”, запрошеного Повинухіним для виховання Дуняші) до нелюдського поводження панів з кріпаками, яких вони й за людей не вважають. Письменник наголошує на поширеності подібних Фалалейів серед поміщиків, натякаючи на неминучість аналогій. Дуже колоритним є тут і образ тещі Фалалея – поміщиці Вопіюхіної, яка постійно читає Псалтир, перемежуючи слова Святого Письма з хазяйськими розпорядженнями, з яких не важко зрозуміти, що ця святенниця годна шмагати різками кріпаків, незаконно привласнювати чуже майно, давати хабарі й робити інші „богогодні” справи. „Письма к издателю” викликали в харківській публіки справжній фурор.

Упродовж 1827–1830 рр. Квітка-Основ’яненко пише одразу шість комедій: „Приезжий из столицы, или суматоха в уездном городе”, „Дворянские выборы”,

„Дворянские выборы, часть вторая, или Выбор исправника”, „Турецкая шаль, или Так водится”, „Шельменко – волостной писарь”, „Ясновидящая”. У драматургії Квітка виступив як просвітник, виявивши прагнення максимально використати виховний ресурс театру. Його комедії є зразками улюбленого просвітницького жанру, що зарекомендував себе як один із найбільш ефективних інструментів „виправлення звичаїв”.

Квітчиною пробою сил у драматургії стала „оригінальна комедія в п’яти діях” під назвою „Приезжий из столицы, или суматоха в уездном городе”, написана в 1827 році. Надрукували її аж 1840 р. Сюжет комедії збігається в деталях із сюжетом „Ревізора” Гоголя. Свого „Ревізора” Гоголь написав через вісім років після появи „Приезжего из столицы”, але оприлюднив раніше. Григорій Квітка болісно сприйняв появу друком гоголівського „Ревізора”. Він запросив друзів до себе додому, спочатку прочитав свою комедію, а потім „Ревізора”. Приятелі Квітки в один голос заявили, що Гоголь явно скористався його комедією. Цілком можливо, що хтось міг прочитати рукопис комедії Квітки, яка лежала з 1828 р. в Московському цензурному комітеті, або її списки, які без титульної сторінки ходили по руках не тільки в Харкові, але й у Санкт-Петербурзі та Москві. Міг її прочитати й Пушкін, який за словами Гоголя, дав йому сюжет „Ревізора”.

Дія обох комедій відбувається в повітовій місті, у будинку городничого, а історія починається з того, що городничий отримує з губернського міста якогось не надто зрозумілого листа про те, що до них їде ревізор; „ревізор” – недовчений легковажний хлопчисько; дві „приємні дами” (сестра городничого та його племінниця) закохуються в „ревізора”; чиновники приходять до „ревізора” і той „позичає” в них гроші; та й розв’язка одна й та сама: „німа сцена”, коли персонажі закликали на місці, почувши, що прибув справжній ревізор.

Наступною була комедія „Турецкая шаль, или Так водится” (1829). Дія відбувається в Москві, в родині підстаркуватого чиновника Доверкіна. Комедія показує розклад дворянського сімейного життя: подружні зради, духовна порожнеча, відсутність високих ідеалів, чистої води меркантильність. Наприклад, одна з героїнь – Анисія Климівна, відповідаючи на запитання, чи гарну дружину взяв собі її син, каже: „Аякже, голубчику! Дають будинок в Огородниках, село на Вологді, рухомого з екіпажем та іншим на п’ятдесят тисяч, ще й чистими від дядька, коли Бог пошле по його душу, вона отримає двадцять п’ять тисяч. Вона ж у батька майже одна. Є, правда, двоє братів, та обидва на війні, дивись уб’ють обох, так вона всьому й спадкоємиця”. Прикметно, що в цій комедії немає жодного симпатичного персонажа.

Новим етапом у творчості Квітки-Основ’яненка стала комедія „Дворянские выборы”. Вона принесла йому і загальне визнання і великі прикроші. Комедія була дозволена до друку Сергієм Аксаковим 2 серпня 1828 р., а 15 січня 1829 р. цензор III відділу Євстафій Оделькоп дав дозвіл на її показ на сцені. Цього ж таки року комедія побачила світ окремою книжечкою (без зазначення імені автора) в Москві. Якийсь час Квітці вдавалося приховувати своє авторство, та, судячи з усього, це було секретом не дуже довго. Книга видавалася також в 1830, 1840, 1848 роках та пізніше. Одразу ж після виходу в світ друкованого видання здійснювався галас ображеного дворянства, мовляв автор не тільки сміється з дворян, але й замахнувся на сам інститут дворянських виборів. Чи не єдиний, хто спробував захистити

„Дворянские выборы” від нападок, був Василь Аполлонович Ушаков. 12 червня 1829 року на шпальтах „Московского телеграфа” він, назвавши „Дворянские выборы” „прекрасною комедією”, писав: „У згаданій вище комедії майстерним і сміливим пензлем змальовано одне з наймерзенніших зловживань, яке буває тому, що просвіта в нас іще не надто глибоко пустила своє коріння. Освічена публіка зраділа цьому новому явищу, і понад тисячу примірників комедії було розпродано за два місяці... У комедії, яку ви шарпаєте, бачимо явне благоговіння перед установою великої монархині, а стріли сатири спрямовані тільки на зловживання...”.

Сюжетна лінія комедії нескладна: приїхавши до губерньського міста на вибори, поміщик Староплотов прагне висунути на дворянського предводителя свого приятеля Кожедралова, а сам хоче одержати дуже вигідну посаду справника. Для досягнення цієї мети він споює сусідніх дворян, вербуючи серед них однодумців, а також наймає за гроші так званих „запасних” – дворян-однодворців, які за чарку горілки та карбованець згодні голосувати за кого завгодно. Майбутні правителі та їхні виборці довірливо обмінюються між собою шахрайським досвідом. Плани Староплотова і Кожедралова провалюються, бо в справу втручається губерньський предводитель, і повітовим предводителем обирають Твердова.

29 серпня 1829 р. комедія була заборонена до показу на сцені. Щоправда, за два дні до цензурної заборони, 25 серпня, п’єса йшла на сцені Харківського театру. Вона ставилася у Харкові та інших містах навіть після заборони. Недаремно 16 вересня 1829 р. III відділ спеціальним листом зобов’язав цивільного губернатора Слобідсько-Української губернії Михайла Івановича Каховського слідкувати за тим, щоб комедія на сцені не йшла.

Для Квітки це був відчутний удар. Мало того що він був позбавлений глядацьких симпатій як автор гострого, цікавого й нового для тодішнього театру твору, він ще й налаштував проти себе частину місцевого дворянства.

Друга частина „Дворянских выборов” викликала ще більший резонанс. Журнали друкували уривки з неї ще до виходу книги. „Московский телеграф” в листопадовому номері підкреслює суспільну значимість п’єси, її життєву достовірність. Для журналу цінним є насамперед те, що письменник „з живого товариства бере карикатурні особи свої; характери, звичаї, слова їх списує з дивовижною вірністю”, а „вади, слабкості, життя” його персонажів „змушують мимоволі сміятися і одночасно обурюватися, коли бачиш, що вони не вигадані, а списані з живих істот! Письменник у цьому досяг своєї мети”.

У комедії Григорій Федорович викриває такі якості повітового дворянства: кругову поруку, зневагу до праці, брутальність у поведженні з служницями та селянами, нескінчені побори. Особливо яскраво змальована тут повна безправність простого люду перед поміщиками.

У новій п’єсі крім звичних українців, зустрічаємо нове, винятково важливе для наступної творчості Квітки явище – перша поява Шельменка, вся роль якого написана виключно українською мовою. Зображуючи різні прошарки суспільства, Квітка звертається до їх мови як до однієї з найхарактерніших ознак індивідуальних особливостей.

31 березня 1831 р. театральна цензура заборонила до показу комедію на чотири дії „Дворянские выборы, часть вторая или Выбор исправника” Утім, попри цензурну заборону, п’єса на сцені таки йшла. У листі до Сергія Аксакова від 13

серпня 1831 р. Квітка писав: „У нас чудовий ярмарок, прибула сила люду. Наш театрик, для провінції досить пристойний, дуже нас тішить. На днях будуть грати 2-гу частину „Выборов” (віддаленість від столиці дозволяє нам сваволити), і всі з нетерпінням чекають”.

Одразу ж після другої частини „Дворянских выборов” Григорій Федорович написав комедію у трьох діях „Шельменко – волостной писарь”. Метикуватий писар вміє заплутувати будь-яку справу, з допомогою хабарів і могоричів повести її у потрібному для нього напрямі. Шельменко хоче обманом, заради власного зиску, віддати в солдати сина-одинака вдови Степаниди Михайлової Микиту, записавши його в реєстр під чужим іменем; тим часом губернатор легко викриває підступ писаря й віддає в солдати самого Шельменка. Слід відзначити цікавий контрастний прийом, застосований драматургом у п'єсі. Як солодко розпинається ситий і пихатий Шельменко, оспівуючи невтішному у своєму горі Микиті всі принади „служби”, – і якого розпачу, навіть трагізму, сповнені зойки цього ж Шельменка у фіналі п'єси, коли йому самому бриють лоба. Комедія „Шельменко – волостной писарь” була надрукована в типографії Харківського університету 1831 року. З успіхом ішла вона й на сцені – роль Щельменка блискуче виконували Іван Дрейсіг, Карпо Соленик, Михайло Щепкін та інші. Комедія була поставлена на імператорській сцені в Петербурзі.

У 1830 році Квітка написав також комедію „Ясновидящая”. В основу її сюжету покладено реальні події. Троє шахраїв, видаючи охочу до авантур жіночку Оксюту за ясновидицю Євгенію, збагачуються коштом недалеких і марновірних дворян. Вони морочать людям голови, використовуючи їхню віру в месмерівський „магнетизм” – нібито наявну в тілі людини окультну силу, яка є частиною розлитої в космосі енергії, за допомогою якої можна змінювати стан організму, зокрема передбачати майбутнє, лікувати хвороби тощо. Та найбільший зиск шахраї сподівалися мати в тому разі, коли б їм удалось оженити Антипа Дрянева – племінника однієї з пройдисвіток – на багатій нареченій Настусі Дакалкіній. Утім їхня затія зазнає фіаско. Цей твір так і залишився в рукопису – цензура не дозволила друкувати комедію ані на початку 1830-х рр., ані в липні 1840 р., коли Квітка-Основ'яненко надіслав „Ясновидящую” Федору Коні для публікації в „Пантеоне”.

Квітка й надалі не буде полишати драматургії. Так, у 1835 р. він, продовжуючи традиції „Наталки Полтавки”, напише чудесну комедію „Сватання на Гончарівці”, засновану на любовному трикутнику. Уляна – донька Прокопа та Одарки Шкуратів – і кріпак Олексій палко кохають одне одного, але батьки дівчини хочуть видати її заміж за багатого дурника Стецька Кандзюбенка. Тут усе відповідає популярному на той час жанру „української опери”: простонародні персонажі-маски (закохані Уляна та Олексій, пришелепуватий Стецько, жвава бублейниця Одарка, безпробудний п'яниця Прокіп, бравий вояк Скорик), любовний сюжет, неодмінні танці й пісні, текст п'єси пересипаний перлинами усної народної творчості, яскравий етнографічний колорит, зрештою, щасливий фінал. Та в цьому розважальному сюжеті про вірну любов, яка долає всі

перепони на шляху до щастя, звучить одна тривожна нота – кріпосне рабство. Мати не хоче віддавати свою донечку заміж за кріпака, бо, що б там не казали про „добрих панів”, яке може бути щастя в неволі?

Після першої постановки харківською трупю Млотковського влітку 1836 року п'єса посідає постійне місце в діючому репертуарі цієї та багатьох інших труп. Щорічно „за бажанням публіки” її показують по 4–6 разів, що на той час було незвичайним явищем і свідчило про небувалу популярність твору.

Тривалий час, із 1832-го по 1838 р., Квітка-Основ'яненко працював над своєю, мабуть, найпопулярнішою комедією „Шельменко-денщик”, яка ще й досі з успіхом іде, зокрема на сцені Харківського академічного театру „Березіль”. В основі її сюжету та сама любовна колізія. Капітан Скворцов, який не має за душею ані копійки, та Прісінька – донька гоноровитого й заможного пана Шпака – кохають одне одного, але батьки дівчини мають намір видати її заміж за багатія Лопуцьковського. Утім завдяки хитрощам Кіндрата Шельменка – денщика капітана Скворцова – все закінчується щасливо. Ця п'єса має динамічний і цікавий сюжет, в якому багато від комедії ситуацій (різкі повороти дії, несподіваний фінал), та й персонажі змальовані тут дуже яскраво: пригадаймо хоч би Кирила Петровича Шпака, який преповажно розводиться про тонкощі біжучої європейської політики на підставі торішньої газети „Московские ведомости”, Тимофія Кіндратовича Лопуцьковського, в чиєму житті була одна-єдина пам'ятна подія – поїздка із Чернігова в Воронеж і назад, зманіжену панночку Евжені, яка просто марить заміжжям і говорить бозна по-якому, мішаючи гамузом російські та французькі слова. А особливої принади надає цій комедії образ Кіндрата Шельменка – симпатичного пройдисвіта, куди спритнішого й розумнішого за будь-якого іншого героя твору...

На початку 30-х років Квітка-Основ'яненко почав писати прозу, яка принесла йому славу класика літератури. Мабуть, цьому неабияк посприяло Квітчине захоплення ранніми повістями відомого московського літератора Михайла Погодіна. Принаймні Квітка-прозаїк розпочинав з того, що записував достеменні історії (він називав це „канва”) і надсилав їх Погодіну для літературного опрацювання. Саме таким чином у 2—4 числах популярного московського журналу „Телескоп” за 1832 р. з'явилася повість „Харьковская Ганнуся” – зворушлива романтична історія про безталанну панянку, яка виросла серед простого люду. Публікуючи її, Погодін зробив примітку, мовляв, я отримав від одного шанованого письменника, який мешкає на Україні, повість із „почесним для мене правом” переказати її на свій лад. Я так і зробив, скоротивши текст ледь не втричі. Отож читач має дякувати авторові за „вигадку та композицію, а за оповідь відповідальність лягає на мене”.

Період „канв” швидко минув, і вже наступного року Квітка заходився писати великий роман „Жизнь и похождения Петра Пустолобова”. Перша згадка про цей роман зринає в листі Квітки до Михайла Погодіна від 31 грудня 1833 р.: „Сповідуюсь і каюся! Наважився я, окаянний, шугонути ціле книжище!”. Судячи з цього листа, Квітка мав намір написати роман на вісім частин. У ньому він збирався змалювати все те, про що варто було б „возопить пред правительством”.

Відтак уже в 1833 р. Квітка надсилає першу частину свого роману (до кінця року була готова й друга) видавцеві. Але тут починаються ходіння твору по

цензурних муках. 2 червня 1834 р. Квітка сповіщав Погодіна, що Московський цензурний комітет не тільки заборонив роман до друку, але навіть відмовився повертати рукопис авторові. „Не знаю, – дивується Квітка, – що там знайшли аж такого страшного!” А „страшним” було те, про що писав 16 лютого 1834 р. цензор Олексій Болдирев: мовляв, „у цьому творі змальовані неподобні й протизаконні дії та зловживання предводителів, опікунів, справника, земських та інших чиновників, яких призначає уряд”. Московський цензурний комітет надіслав справу на розгляд головного управління цензури Міністерства народної освіти. 12 березня 1834 р. це управління доручило Олександрю Мордвинову зробити свій висновок щодо роману Квітки. А вже 2 квітня Мордвинов доповів, що дозволяти публікацію не слід, оскільки, „будучи сповнений картин зловживань різних чиновників, цей твір може справити на читачів неvigідне для уряду враження”. Відтак головне управління цензури сповістило Московський цензурний комітет, що твір друкувати не можна.

Квітка був прикро вражений таким перебігом подій. Можливо, писав він 2 червня 1834 р. Михайлу Погодіну, деякі наявні в романі вирази та натяки й справді „потребують пом’якшення, але не більше того”. Та в усякому разі письменник на тривалий час припиняє роботу над романом. Вісім років минуло від першої згадки про роман до його видання. Більш ніж три рази повертався Квітка до його переробки. Він здійснював послідовне послаблення сатиричної гостроти твору. Як відомо, в остаточному тексті Пустолобова було перейменовано на Столбикова, чим применшено типовість „пустолобовщини” як соціального явища, її універсальність і поширеність. Нарешті, улітку 1841 р., довготривала епопея багатостраждального роману закінчилася: „Жизнь и похождения Петра Степанова сына Столбикова” були видрукувані тиражем 2000 примірників.

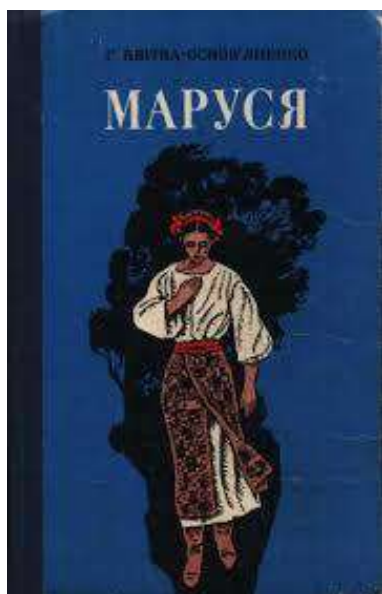
Квітка-Основ’яненко був звичайним провінційним російським письменником, а зробили його справді неповторним українські повісті й оповідання. Працюючи над „Столбиковым”, він починає писати україномовні твори, намагаючись спростувати хибні уявлення про неспроможність української мови для вираження серйозних, глибоко психологічних почуттів. Коли 1833 р. в другій книжці харківського альманаху „Утренняя звезда” (ініціатором цього видання був Квітка) побачили світ „Супліка до пана іздателя”, „Салдацький патрет” та уривок з повісті „Маруся”, – це був початок нової епохи в українській літературі.

У „Супліці до пана іздателя” Г. Квітка-Основ’яненко подає цілу програму просвітницького реалізму, закликаючи писати так, щоб було „і звичайне, і ніжненьке, і розумне, і полезне”. Н. Калениченко наголошує, що „це не випадковий набір слів... „звичайне” – увага до повсякденного життя і побуту, „ніжненьке” – розкриття найніжніших поривань душі, „розумне” – раціоналізм класицизму і просвітительства, „полезне” – дидактизм і виховні настанови класицизму, сентименталізму і Просвітительства”. Отже, заслуга Григорія Квітки-Основ’яненка – у систематизації просвітительських ідей в українській літературі.

Восени 1834 року в Москві з’явився друком перший том „Малороссийских повестей, рассказываемых Грыцьком Основьяненком”, куди, крім „Салдацького патрета” й „Марусі”, увійшло також оповідання „Мертвецький Великдень”. Ще через три роки там-таки в Москві було оприлюднено й другий том Основ’яненкових „Малороссийских повестей...”, куди ввійшли „Добре роби – добре і буде”, „Конотопська відьма”, „От тобі й скарб”. Відтепер Квітка з повним на те правом міг

сказати: „Мої герої та героїні всі в квітках і запасах, усі з тутешніх місць”. Чому Квітка-Основ'яненко став писати українською мовою? Сам письменник у листі до Петра Плетньова від 8 лютого 1839 р. пояснював це так: „Мені було прикро, що всі літають під небесами, вигадують пристрасті, видумують характери, а чому б не подивитись направо, наліво й не писати про те, що трапляє на очі? Живучи в Україні, призвичаївшись до мови її мешканців, я навчився розуміти їхні думки й примусив їх своїми словами переказувати їх публіці... І зізнаюся вам, описуючи Марусю, Галочку та інших, не можу, не вмю змусити їх говорити загальноновживаною мовою”.

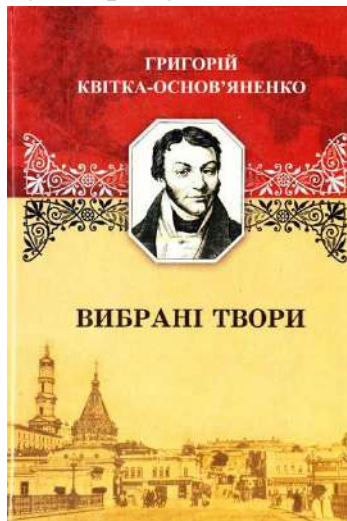
А все почалося зі славнозвісної „Марусі”, яка стала справжнім архітвором Квітки-Основ'яненка. Недаром Квітчині знайомі казали, що йому не треба інакшої епітафії, ніж ось ця: „Він написав „Марусю“”. Можна згадати й геніального поета

Тараса Шевченка, котрий у листі до Квітки писав: „Вас не бачив, а вашу душу, ваше серце так бачу, як, може, ніхто на всім світі. Ваша „Маруся“ так мені вас розказала, що я вас навиліт знаю”. Історія появи цієї повісті така. Десь на початку 1830-х рр. добрий приятель Квітки Петро Петрович Гулак-Артемівський, що був на ту пору не лише професором словесного факультету Харківського університету, а ще й знайомим українським письменником, пережив глибоку душевну кризу. Якось у дружній розмові Квітка попросила Гулака написати українською „що-небудь серйозне, зворушливе”. Але той почав стверджувати, нібито українська мова для цього не годиться. І щоб довести Гулакові, що українською можна написати зворушливу, чутливу повість Квітка-Основ'яненко створює свою „Марусю”.

В основі її сюжету лежить зворушлива історія ідеального кохання, так нещасливо, після подолання всіх труднощів і перешкод, обірваного смертю героїні. Всі без винятку персонажі повісті – прості, благородні, душевні люди, працьовиті і скромні, правдиві й самовіддані, покірливі й богобоязливі. Надавши великої уваги висвітленню внутрішнього світу героїв, розкриттю найменших психологічних зрушень, письменник заснував психологічну прозу в українській літературі. Зображуючи життя, проблеми, переживання простих людей, Г. Квітка-Основ'яненко намагався привернути до них увагу, довести, що вони також здатні на високі почуття. У творі підкреслюється ідея минулості людського життя, залежність його від „волі Божої”. Повість буквально насичена етнографічно точним описом народних звичаїв і обрядів, детальним відтворенням побуту. Широке використання життєвого матеріалу, постійне звернення до народної творчості надають їй національного колориту, внаслідок чого „Маруся”, знана й за межами України завдяки російському автоперекладу, стала для інших народів відкриттям нового мальовничого краю та його доброго, волелюбного та працьовитого народу. „Маруся” стала видатним явищем у літературному житті України. Вона переконливо продемонструвала високі естетичні можливості української літературної мови, її придатність для розробки серйозних тем в оповідних жанрах, поклала початок розвитку нової української прози.

Подальші творчі пошуки письменника відображає соціально-побутова повість „Козир-дівка” (1836, надрукована 1838), у центрі якої лежить не стільки мотив кохання дочки заможного селянина Макухи Ївги та його годованця сироти Левка, скільки соціальний конфлікт: головна причина поневірянь Левка – шахрайство, хабарництво чиновників на всіх державних рівнях. У повісті досить виразно окреслено характер Ївги, яка не зупиняється ні перед чим в обстоюванні щастя, доходить до самого губернатора, а все ж виручає милого з біди й одружується з ним. Ходіння Ївги по повітових і губернських „муках” у пошуках справедливості дозволило Квітці подати колоритні реалістичні образи сільської верхівки, гротескно-сатиричні портрети суддів і підсудків. Викривши продажність, тупість, байдужість чиновників Г. Квітка-Основ'яненко протиставив їм вірність, сміливість, розум, рішучість селян. У повісті соціальний конфлікт вирішується в дусі просвітницького реалізму: губернатор, до якого дійшла Ївга, звільняє Левка і карає урядових злочинців.

Повість „Сердешна Оксана”, завершена наприкінці 1838 р., вперше була опублікована тільки 1840 р. в альманасі „Ластівка”. А у 1854 р. в Парижі повість виходить французькою мовою.

Образ головної героїні повісті Оксани, її доля являють собою згусток морально-етичних проблем, що розв'язуються автором з надзвичайною майстерністю. Оксана, донька сільської вдови Векли Ведмедихи, покохала капітана, який разом із солдатами прийшов у їхнє село на постій.

Повірючи в кохання капітана, Оксана їде з ним, сподіваючись, що вони одружаться. Але він її обдурив і знеславив. Оксана, доведена до відчаю, розуміє своє моральне падіння, її пригнічує почуття провини перед матір'ю. І, найголовніше, вона воліє прийняти яку завгодно покуту, щоб отримати Боже й людське прощення. Григорій Квітка-Основ'яненко зворушливо описує сцену, як малий Митрик, простягаючи рученята до матері, забелькотів: „Мамо!.. Мамо!.. Бозя!..” Саме останнє слово і стало тією магічною силою, що повернула героїню до усвідомлення материнського обов'язку. Власна трагедія поступилася місцем природній силі духу жінки. Щасливе закінчення повісті пов'язане з образом звичайного сільського парубка Петра, який у своїх почуттях до Оксани, її матері, Митрика піднісся до вершин справжньої любові, виявляючи справжнє душевне благородство.

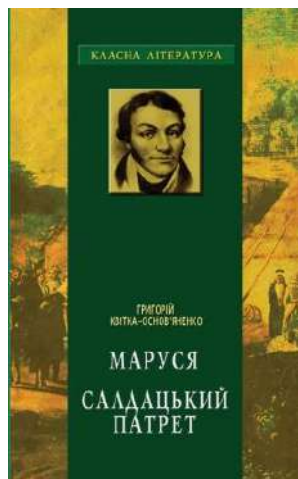
У наступній повісті „Щира любов” (1839) письменник розгорнув історію щирого кохання дівчини-селянки Галочки і порядного офіцера-дворянина Семена Івановича Зорина. Проблема нерівного шлюбу розв'язується в межах просвітницької ідеї торжества розуму над серцем. Усвідомлюючи, що селянку не прийме панське середовище Зорина і цей шлюб згодом прирече його на страждання, Галочка заради щастя коханого змушена пожертвувати своїми почуттями. Галочка виходить за батькового наймита, проте незабаром помирає з туги за коханим і її жертвність у коханні нікому не принесла щастя.

У написаній на основі повісті п'ятиактній драмі „Щира любов, або Милий дорожче щастя” Квітка зберігає сюжетну схему попереднього твору, віднісши події

до 1770 р. У драмі з'явилися нові персонажі, уведено деякі додаткові мотиви. Зворушлива історія Галочки з великим успіхом ставилася трупю Л. Млотковського на сцені Харківського театру.

У групі повістей, розпочатих „Марусею”, які дослідники відносять до сентиментально-реалістичних творів, у зворушливо-чутливому тоні змальовано людей з народу як носіїв високих духовних якостей, реалістично відтворено суспільно-побутове життя селянства, викриті окремі негативні явища тодішнього суспільства – солдатчина, соціальна нерівність, бюрократизм і зловживання чиновників. Сюжетом для них служить подолання закоханими перешкод на шляху до щастя. До рис сентименталізму повістей Г. Квітки-Основ'яненка також відносяться: панування стражденної жіночої постаті, надзвичайна чутливість персонажів, наявність пророчої деталі чи епізоду як предвісника трагічної кінцівки, печаль.

Бурлескно-реалістичний характер має розпочата „Салдацьким патретом” низка гумористичних повістей та оповідань: „Мертвецький великдень”, „Конотопська відьма”, „От тобі і скарб”, „Пархімове снідання”, „На пуцання – як зав'язано”, „Малоросійська биль (Купований розум)”, „Підбрехач”.

Оповідання „Салдацький патрет” було написане у 1833 році і надруковане в альманасі „Утрення звезда”. У формі оповідання-притчі автор хотів провчити критиків, які, не розуміючи української мови, беруть на себе сміливість сміятися над усім, написаним цією мовою. Він каже їм те, що сказав маляр Кузьма Трохимович шевцю Терешку, коли той поліз не в своє діло: „Швець знай своє шевство, а у кравецтво не мішайся!”. Сюжетний та образний лад цієї „латинської побрехеньки” засновується на старих греко-римських оповідках про славетних малярів, зокрема на анекдоті про Зевксійв мальований виноград, на який зліталися птахи, та на історії про Апеллеса й чоботаря. Як зазначав Микола Зеров, саме „ці два мотиви – мотив ілюзії і мотив дотепної відповіді майстра на некомпетентну критику – й поклав Квітка в основу свого твору”. Події у творі розгортаються на ярмарку, де маляр Кузьма Трохимович виставив власноруч мальований „патрет” солдата-москаля. Він так був схожий на справжнього, що перекупки підносили йому бублики, з ним загравали дівчата, а розгадав несправжність солдата швець, який побачив недоліки насамперед у погано змальованих солдатських чоботях. Таку „критику” маляр Кузьма Трохимович не лише стерпів, а й тут же взявся підправити чоботи. А от коли швець почав шукати вади ще і в солдатському „мундирі” (не так рукави пришиті), то тут вже маляр не стерпів і відрізав: „Швець, знай своє шевство, а у кравецтво не мішайся!”.

В основу інших оповідань Г. Ф. Квітки-Основ'яненка були покладені літературно опрацьовані народні анекдоти та приказки. У них висміюються такі вади селян, як пияцтво, сподівання швидко розжитися „легкими” грошима, простакуватість, недоумкуватість, любов до їжі, брехливість. Твори написані у формі неквапливої розповіді старожила харківської околиці, тому інтонаційно його мовлення наближене до народного розмовного, пересипане приказками, сталими зворотами, оповідь насичена мотивами української демонології, повір'їв, переказів.

А найбільшим та найпопулярнішим серед жартівливих творів Квітки-Основ'яненка є повість „Конотопська відьма”, написана в 1833 р. й присвячена Михайлові Якимовичу Бедрязі – доброму знайомому Квітки, майору, який у 1828—1831 рр. був членом ради Харківського інституту шляхетних дівчат, а в 1828—1829 рр. – депутатом від дворянства Зміївського повіту Харківської губернії.

У „Конотопській відьмі”, за словами Івана Франка, наш письменник подав

„незрівняний майстерний малюнок старих козацьких порядків, може, з половини XVIII віку, в новочаснім сатиричнім освітленні”. Ця, на перший погляд, неймовірна й безглузда історія купільного розпізнавання відьом, як підкреслював сам Квітка в листі до Петра Плетньова від 8 лютого 1839 р., засновується „на розповідях старожилів”. Та й українські судові акти XVIII ст. переконливо засвідчують правдивість Квіткиного сюжету. Наприклад, у 1709 р. набожний люд добряче таки „покупав” шляхтянку Яворську, яка була запідозрена в чаклунстві. Оскільки жінка тонула, то

„милосердні” судді визнали її невинною.

Отож, узявши за основу почуту від старих людей реально-фантастичну історію конотопської відьми Явдохи Зубихи, Квітка чудесно змалював у сміховинному ключі „туди та дні” козацької старшини часів Гетьманщини, характерні негативні риси якої втілені в образах невігласа, нікчеми й ледаща сотника Забр'юхи, шкідливого й підлого крутія та п'яниці писаря Пістряка, свавільного Халявського, отця Симеона, який, звикши паразитувати на людському горі, виявляє невдоволення тим, що зменшилася смертність людей. Письменник показав типові риси тієї козацької старшини, значна частина якої в часи занепаду Гетьманщини й системи козацьких полків XVIII ст. виродилася і анітрохи не нагадує старих українських козаків-лицарів, розкрив тогочасну потворність адміністративних порядків, порушення характерного для часів Запорізької Січі принципу комплектування командного складу за особистими здібностями та бойовими заслугами, а не за знатністю походження.

Конотопському сотнику наказано йти в похід, а він з намови свого писаря Прокопа Григоровича Пістряка взявся винищувати конотопських відьом. Схиливши обмеженого сотника до невиконання наказу, писар мстить йому за висміювання, а водночас розчищає собі шлях до влади. Щоб установити, хто відьма, підозрілих бабів топили в ставку: хто тонув, той відводив підозру від себе. Так утопили з півдесятка жінок, щоб відшукати відьму – Явдоху Зубиху, яка не тонула. Хоч до неї прив'язали пудів з двадцять каміння, вона все плавала на поверхні. Зубиху жорстоко відшмагали, і вона вирішила помститися. Трапилась нагода: Забр'юха, що йому хорунжівна Олена дала печеного гарбуза, прийшов прохати, щоб Зубиха змусила Олену покохати його і вийти за нього заміж. Зубиха подала йому надію, а потім одружилася з бридкою Солохою, віддаючи Олену за пана Халявського. Останній змінив Забр'юху на посаді сотника й вигнав Пістряка з писарів.

За композицією – це найскладніший твір Квітки українською мовою. Сюжет становить складну інтригу з фантастичними епізодами, з переплетінням сюжетних ліній, чого не спостерігаємо в інших творах. „Конотопська відьма” має дуже струнку композицію: чотирнадцять розділів та „закінчення”, тобто епілог. А кожен розділ повісті розпочинається підходящими фразами: „Смутний і невеселий сидів собі на лавці...”, „Смутно і невесело було раз уранці...”, „Смутний і невеселий, надувшись, як той індик перед індичками...”, „Смутна і невесела ходила по своїй хаті...”, „Смутна й невесела, прокинувшись, сиділа на ліжку...” тощо. Ця грайлива анафора не тільки надає тексту повісті змістовно-формальної єдності, а ще й виконує роль своєрідного камертона сміху.

Серед прозових творів Квітки-Основ'яненка, написаних російською мовою, виділяється сатиричний роман „Пан Халаявський” (1839), у якому розповідається про життя і побут трьох поколінь дворянської родини Халаявських від імені поміщика Трушка. Автор висміює паразитизм, нецтво, пихатість, жорстокість панів, прямо вказуючи на залежність формування цих вад від виховання та освіти поміщицьких дітей. Вперше

роман був опублікований в журналі „Отечественные записки” в 1839 році, а окремим виданням в 1840, в Санкт-Петербурзі.

В останні роки життя Григорій Федорович створює цілу низку прекрасних історичних нарисів: „Основание слободских полков”, „О Харькове и уездных городах Харьковской губернии”, „Театр в Харькове”, „Головатый”, „Предание о Гаркуше”, „Татарские набеги”, „Основание Харькова”... Останньою прижиттєвою публікацією Квітки-Основ'яненка став написаний з нагоди тридцятої річниці війни з Наполеоном нарис „1812 год в провинции”. Він побачив світ 1843 р. на сторінках „Отечественных записок”.

Григорій Федорович Квітка-Основ'яненко залишив по собі значну літературну спадщину, яка нараховує близько 80 прозових і драматичних творів, написаних російською та українською мовами. Він заклав основи художньої прози, розширив тематичні обрії української літератури, збагатив її жанрову систему і, виступивши новатором у жанрах оповідання, повісті, роману, довів творчі можливості української мови, систематизував засади просвітницького реалізму в Україні, уперше в європейській літературі обравши героями своїх творів вихідців із народу, зобразивши різні сторони його життя.

У вдячній пам'яті народу

Любов'ю, повагою та вдячною пам'яттю зіграє ім'я Григорія Квітки-Основ'яненка. У 1978 році, до 200-річчя письменника, його ім'ям названо колишній Уфимський провулок Харкова – вулицю неподалік від старого Харківського університету. На вулиці Квітки-Основ'яненка у Харкові встановлено в 1994 пам'ятник Григорію Федоровичу, створений скульптором Семеном Якубовичем і архітектором Юрієм Шкодовським.

Залишки колишнього маєтку Квіток відразу за Основ'янським мостом зараз є парком імені Квітки-Основ'яненка.

У 1994 році підприємством „Укрпошта” надрукований художній маркований конверт, у

2003 році на честь письменника випускається поштова марка.

У 2008 роки в серії „Видатні особистості України” Національним банком України була випущена монета номіналом у 2 гривні, приурочена 230-річчю від дня народження драматурга. Монету було введено в обіг 18 листопада 2008 року. Автор ескізів і моделей — Володимир Атаманчук. На аверсі монети угорі розміщено малий Державний Герб

України, напис півколом НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ, зображено типовий для сходу України вид міста XIX ст., унизу напис — 2 ГРИВНІ, рік карбування монети — 2008 (праворуч) та логотип Монетного двору Національного банку України (ліворуч).

На реверсі монети зображено портрет Квітки-Основ'яненка та розміщено написи: ГРИГОРІЙ КВІТКА-ОСНОВ'ЯНЕНКО (угорі півколом), 1778 – 1843 (унизу).

У Харківському театрі імені Т. Г. Шевченка є громадський музей письменника. У Харкові впроваджена премія імені Григорія Квітки-Основ'яненка в галузі театральної діяльності.

29 листопада 2018 року на державному рівні в Україні відзначається пам'ятна дата — 240 років з дня народження Григорія Квітки-Основ'яненка (1778—1843), письменника, громадського діяча.

Список використаної літератури

Твори Григорія Квітки-Основ'яненка

1. Григорій Квітка-Основ'яненко : [Коротка біографія; Малоросійська биль, Підбрехач] // Дивосвіт "Веселки" : Антологія літератури для дітей та юнацтва : в 3-х т. – Т.1. : Українська література / упоряд. Б.Й.Чайковський. – К. : Веселка. – 2004. – С. 127-133.
2. Квітка-Основ'яненко, Григорій Федорович. Вибрані твори / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко. – Х. : Прапор, 2008. – 480 с.
3. Квітка-Основ'яненко, Григорій Федорович. Зібрання творів : у 7-ми т. / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко. – К. : Наукова думка. – 1979–1981.
4. Квітка-Основ'яненко, Григорій Федорович. Конотопська відьма / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко. – К. : Школа, 2006. – 272 с.
5. Квітка-Основ'яненко, Григорій Федорович. Маруся ; Салдацький патрет / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко. – К. : Знання, 2009. – 136 с.
6. Квітка-Основ'яненко, Григорій Федорович. Пан Халявський : роман / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко. – К. : Художня література, 1977. – 214 с.
7. Квітка-Основ'яненко, Григорій Федорович. Сватання на Гончарівці : повісті, п'єси / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко. – Х. : Фоліо, 2007. – 351 с.
8. Квітка-Основ'яненко, Григорій Федорович. Шельменко-денщик / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко // Антологія української драматургії. – К. : Мистецтво, 2004. – С. 114–165.
9. Квітка-Основ'яненко, Григорій Федорович. Купований розум / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко // Чудові пересмішники. Сатиричні твори класиків української літератури / укл. А. А. Чічановський. – К. : Грамота, 2002. – 543 с.

Матеріали про життя і творчість

1. Буторіна Н. Національні мотиви у творчості Григорія Квітки-Основ'яненка / Н. Буторіна // Слово і час. – 2005. – № 6. – С. 76-79.
2. Вакулко С. Г. Квітка-Основ'яненко "Конотопська відьма". 10 клас / С. Вакулко // Вивчаємо Українську мову та літературу. – 2016. – № 30 (жовт.). – С. 19-21.
3. Гончар О. І. Григорій Квітка-Основ'яненко : семінарий. – К. : Вища школа, 1978. – 224 с.
4. Гончар О. "Конотопська відьма" : сучасне прочитання / О. Гончар // Слово і час. – 2008. – № 5. – С. 34-40.
5. Гречка Л. Григорій Квітка-Основ'яненко. "Конотопська відьма". 9 клас / Л. Гречка // Вивчаємо Українську мову та літературу. – 2015. – №15 (трав.). – С. 21-23.
6. Григорій Квітка-Основ'яненко (1778–1843) // Жулинський М. Слово і доля : навч. посібн. – К. : Видавництво А.С.К., 2006. – С. 33-51.
7. Григорій Квітка-Основ'яненко (1778–1843) // Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини ХІХ століття : підручник / за ред. О. А. Галича – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – С. 120-133.

8. Григорій Квітка // Мацапура В. И. Україна в русській літературі першої половини ХІХ століття. – Полтава : ПОИППО, 2001. – С. 336-346.
9. Діброва Н. Г. Квітка-Основ'яненко "Маруся". М. Карамзін "Бідна Ліза" / Н. Діброва // Вивчаємо Українську мову та літературу. – 2012. - № 31. – С. 6-15.
10. Зубков С. Д. Григорій Квітка-Основ'яненко : життя і творчість. – К. : Дніпро, 1978. – 368 с.
11. Квітка й пізніша українська проза // Зеров М. Українське письменство. – К. : Основи, 2002. – С. 627-636.
12. Квітка-Основ'яненко Григорій (1778-1843) // Українські письменники: біографії, огляди творчості, літературні напрямки і течії, літературознавчий словник. – К. : Велес, 2013. – С. 106-109.
13. Квітка-Основ'яненко Григорій Федорович (1778-1843 рр.) // Попельницька О. О. Сто великих діячів культури України. – К. : Арій, 2010. – С. 307-311.
14. Квітка-Основ'яненко, його життя та твори // Зеров М. Українське письменство. – К. : Основи, 2002. – С. 682-688.
15. Літературна постать Квітки // Зеров М. Українське письменство. – К. : Основи, 2002. – С. 651-657.
16. Луцький Ю. Д. Драматургія Г. Ф. Квітки-Основ'яненка і театр. – К. : Мистецтво, 1978. – 160 с.
17. Медвідь Н. Вивчення комедій Г. Квітки-Основ'яненка та Ж.-Б. Мольєра / Н. Медвідь // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2016. – № 3. – С. 13-15.
18. Орленко П. Перший український прозаїк (Григорій Квітка-Основ'яненко) / П. Орленко // Історичний календар 2003. – К., 2003. – С. 393-396.
19. Павліва Я. Проблеми батьків і дітей в українській літературі ХІХ – ХХ ст. / Я. Павліва // Вивчаємо Українську мову та літературу. – 2013. – № 27. – С. 31-38.
20. Повісті Квіткині: "Маруся" і "Щира любов" // Зеров М. Українське письменство. – К. : Основи, 2002. – С. 96-100.
21. Пономаренко О. Християнський аспект твору Григорія Квітки-Основ'яненка "Маруся" / О. Пономаренко // Дивослово. – 2007. – № 8. – С. 28.
22. Порало Н. Життя прожити – не поле перейти... / Н. Порало // Українська мова й література в сучасній школі. – 2012. – № 1. – С. 25-28.
23. Семенюк С. Кохання не повинно бути трагедією. "Маруся" Григорія Квітки-Основ'яненка – перша україномовна повість нової української літератури, взірць сентименталізму. Головні персонажі твору – уособлення високих морально-етичних якостей простої людини / С. Семенюк // Українська мова та література. – 2017. – № 23-24 (груд.). – С. 16-21.
24. „Сонячна дорога до людських сердець, безсмертя” // Культура і життя. – 2013. – 29 листоп. – С. 13.
25. Субота В. Нащадки нам не вибачать / В. Субота // Культура і життя. – 2016. – 29 квіт.–5 трав. – С. 14.
26. Ушкалов Л. В. Григорій Квітка-Основ'яненко / Л. В. Ушкалов. – Х. : Фоліо, 2016. – 120 с.
27. Ушкалов Л. Григорій + Анна. Історія про вічну любов : [Анна Григорівна Вульф] / Л. Ушкалов // Вивчаємо Українську мову та літературу. – 2015. – №12 (квіт.). – С. 38-39.

28. Чалий Д. В. Г. Ф. Квітка-Основ'яненко. – К. : Художня література, 1962. – 207 с.
29. Чопик Р. Квітка-і-Основ'яненко / Р. Чопик // Слово і час. – 2010. – № 4. – С. 46-56.
30. Шарговська О. "Великороссийский язык есть дитя, и то не старшее, нашего языка" / О. Шарговська // Країна. – 2013. – № 32. – С. 54-57.
31. Шеменда Т. Григорій Квітка-Основ'яненко "Конотопська відьма" : [іронія та сатира, поєднання реалізму й фантастики в повісті. 9 клас] / Т. Шеменда // Вивчаємо Українську мову та літературу. – 2015. – № 27. – С. 8-13.

Електронні ресурси

1. Квітка-Основ'яненко Григорій Федорович. Життєвий та творчий шлях, біографічні статті [Електронний ресурс] // Укрліб : Бібліотека Української Літератури : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – [Б. м.], 2000-2018. – Режим доступу : <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=1610> (дата звернення: 05.08 2018). – Назва з екрана.
2. Квітка-Основ'яненко Григорій [Електронний ресурс] : 1576 : Бібліотека Українського світу : [сайт]. – Текст і граф. дані. – [Б. м.], 2017. – Режим доступу : <http://1576.ua/people/3687> (дата звернення : 05. 08. 2018). – Назва з екрана.
3. Квітка-Основ'яненко Григорій Федорович [Електронний ресурс] // Герої України : [сайт]. – Текст і граф. дані. – [Б. м.]. – Режим доступу : <http://heroes.profi-forex.org/ua/kvitka-osnovjanenko-grigorij-fedorovich> (дата звернення : 05. 08. 2018). – Назва з екрана.
4. Зубков С. Д. Григорій Квітка-Основ'яненко [Електронний ресурс] / С. Д. Зубков // Мислене древо : [сайт]. – Текст. дані. – [Б. м.], 1999-2018. – Режим доступу : <http://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Lit/K/KvitkaOsnovjanenko/Studies/GKvitkaOsn.html> (дата звернення : 05. 08. 2018). – Назва з екрана.

Серія "Бібліотечка рефератів"

Знавець народного життя

*Інформаційно-бібліографічні матеріали
до 240-річчя від дня народження Г. Ф. Квітки-Основ'яненка*

Укладач: Ірина Миколаївна Булава

Редактор
Комп'ютерна верстка
Комп'ютерний набір
Відповідальна за випуск

С. В. Сичова
О. М. Якубовський
І. М. Булава
М. Г. Максименко

Підписано до друку 23.08.2018. 28 стор. Тираж 3 прим.
Обласна бібліотека для юнацтва імені Олесь Гончара
36039, м. Полтава, вул. Гончара, 25а
<http://libgonchar.org>
E-mail: pobugonchara@ukr.net